
ELS MUSEUS DE SABADELL *

- 1-Antecedents**
- 2-Situació actual**
- 3-Tasques que els hi corresponen**
- 4-Pla de futur**

M. Crusafont i Sabater

1-Antecedents

Sabadell no ha arribat mai a un plantejament seriós sobre política museística.

El fil històric de la creació i desenvolupament dels Museus respon molt més a diferents moments de rauxa, a iniciatives personals, a moments bons o dolents, més que no pas a un programa portat a terme pels seus passos.

L'antic poblat romà d'Arrahona, l'existència del qual ja era assenyalada en diferents comunicacions i petits estudis de mitjans del segle passat fou el primer punt de partença en la preocupació per a recollir els testimonis del nostre passat.

Fou Vila-Cinca, en aquell temps president de l'Acadèmia de Belles Arts, qui l'any 1912 proposà a l'Ajuntament d'iniciar l'excavació de la vila romana. Es el primer moment de la rauxa positiva, que portà a iniciar una tanda d'excavacions dirigides per en Puig i Cadafalch i pel mateix Vila-Cinca. Es creà una pomposa "Junta de Museus i Excavacions" i es feren els primers treballs amb excel·lents resultats quant a materials trobats. A l'hora de guardar, documentar i presentar els materials la rauxa ja era a la seva davallada i començaren els problemes: els materials dipositats en un magatzem provisional començaren a desaparèixer. Fou robat, entre altres, un preciós vidre romà ornat amb figures. Es feu un darrer esforç, davant d'aquests desastres: el Gremi de Fabricants cedí unes vitrines i el material fou exposat als passadissos de la sala de màquines de l'Escola Industrial. Els altres materials, però, escampats pels patis de la mateixa escola, es perderen o es

* Aquest text correspon essencialment a l'informe que lliurarem a la Conselleria de Cultura de l'Ajuntament de Sabadell, en constituir-se el nou equip municipal a la primavera de 1983. Constituïx, tal com enunciem al final, un esborrany per a un Pla de Museus a realitzar en profunditat. La realització d'aquest pla només seria possible amb una estreta col·laboració entre les diferents entitats propietàries dels museus sabadellencs.

malmeteren en part. Fet aquest darrer esforç vers l'any 1916, aviat es disolgué la Junta de Museus i Excavacions "per manca de recursos" i tot quedà en el més gran abandó.

La segona rauxa es produí l'any 1930. Un Ajuntament més sensible i ben predisposat acollí els esforços d'un nombrós grup d'estudiosos. Una excel·lent exposició del Centre Excursionista Sabadell sobre història de la ciutat acabà d'enlairar els ànims i així s'iniciaren els passos per a la creació del primer Museu de la Ciutat. Instal·lat aquest a l'actual casal del carrer St. Antoni, aviat pogué ésser adquirit l'edifici, amb la qual cosa es donava, per primera vegada una garantia de continuïtat. Per l'Ajuntament foren els batlles Joan Farreras i Salvador Ribé i els regidors de cultura Miquel Fonolleda i Joan Mora els qui feren possible aquesta iniciativa. Em plau de fer menció d'Isidre Crusafont, qui actuà dins l'Ajuntament (era regidor des del 1920) com a animador d'aquesta nova embranzida. La seva presència al Patronat com a representant municipal és prou reveladora.

A la Junta i en els escrits dels primers anuaris del Museu de la Ciutat hi trobem tots els que després hi han anat fent tasca i l'han sostingut: Vicenç Renom, Lluís Mas, Miquel Crusafont, Miquel Carreras, Antoni Vila-Arrufat, Joan Montllor, Joan Vila-Puig, etc.

Aquesta segona rauxa, molt més seriosa que la primera, donà aviat bons fruits. Es reiniciaren els treballs a la vila d'Arrahona, on aparegué el mosaic de Neptú, una de les peces més apreciades del Museu d'Història actual. Es feren també treballs d'excavació afortunats a Can Marata, Can Bonvilà, Can Padró. L'any 1934 apareix el primer Anuari que recull i dona compte dels primers resultats. El concepte museístic dels nostres peoners és força clar. Miquel Carreras en el seu pròleg explica les dimensions de preservació dels testimonis del passat com a integrants que són de la nostra personalitat, del Museu com a presentació del que és la Ciutat de cara al foraster, de font d'estudi, de difusió, ja ben entesa de cara al públic i a les escoles.

Després del desastre bèl·lic l'activitat fou represa amb força. Serra i Ràfols dirigí les excavacions sortoses de la bòvila Madurell. Es publicaren anuaris l'any 1944 i 1947. L'any 1950 s'inicià la publicació d'un número doble (1-2) de la revista Arrahona que restà però estroncada aquí. Veiem ara noves incorporacions a la tasca del Museu: Andrés, Truyols, Farell, etc.

Cal remarcar que tota aquesta tasca fou realitzada per un grup d'entusiastes afeccionats, que es deixaven orientar de bon grat pels arqueòlegs d'ofici i que esmerçaven el seu temps i diners en aquestes tasques arqueològiques i museístiques amb absolut desprendiment. Aquesta generositat, que podien aportar per la condició social que tenien la major part d'ells fou però la causa indirecta de que el Museu funcionés sempre en base a la millor o pitjor bona voluntat d'aquests entusiastes i que mai s'arribés a crear una estructura professional mínima. Aquest fet portarà després conseqüències molt negatives. D'altra banda, l'Ajuntament, satisfet amb el bullir d'activitat restava al marge de cap compromís ni control. Això feia que el concepte de propietat dels materials del Museu fos un xic esborradís.

D'aquesta segona rauxa cal remarcar-ne l'immens treball arqueològic portat a terme per Vicenç Renom, que encara ara constitueix la major part del patrimoni del nostre Museu. Renom s'abocà a aquesta tasca i encara ara vivim d'aquest esforç. Les altres seccions del Museu s'aniran desenvolupant en funció de la major o menor dedicació i bona voluntat d'altres col·laboradors. La desaparició de Renom deixarà però el Museu en un visible to menor.

Només la secció paleontològica, orientat Crusafont clarament a la investigació professionalitzada anirà creixent de forma ininterrompuda, fins a trencar el clos del vell Museu de la Ciutat i anar a crear la seva pròpia institució. Sumats els esforços dels investigadors (Crusafont, Truyols, Villalta) amb els de l'Ajuntament, la Caixa d'Estalvis i la Diputació Provincial sorgí l'any 1969 l'Institut Provincial de Paleontologia. Per aquells temps el farmacèutic afeccionat Crusafont ja era Catedràtic de Paleontologia. La dimensió assolida per la vella secció paleontològica pot donar-nos una idea del que hauria pogut arribat a ésser el nostre Museu amb un tractament professional mínim. Per què la Paleontologia i no la Industrialització que és precisament la característica més definitiva de la nostra personalitat? Pura i simplement per un problema d'enfoc i de dedicació.

Això no vol dir que no es fessin tasques remarcables, encara que a ritme lent i sens un programa definit. La secció mineralògica ha arribat a ésser una de les millors de Catalunya amb l'esforç d'Andrés i després de Lladó i Claverí i és l'únic fons totalment documentat. La secció tèxtil és de les poques que hi ha en els Museus catalans. Encara en el Museu de la Ciutat s'hi feren els Cursets Internacionals de Paleontologia i altres activitats remarcables com ara l'Exposició de Numismàtica que organitzà amb cura Lluís Mas. El Museu rebé també alguns legats d'obres d'art, força remarcables.

La manca de mitjans i de dedicació fou però creixent després d'aquests primers anys eufòrics i vers els anys 60 la institució tornava a ésser en un gran abandó. L'any 1970 Farell feu una discutible reforma que si bé aclarí la presentació dels objectes no tingué present de seguir una línia cronològica i muntà sales especialitzades amb un marcat sentit esteticista i gens didàctic. Durant tots aquests anys cal destacar la tasca gairebé heroica de Rafael Subirana, qui, a més de fer aportacions bàsiques de materials (200 destrals neolítiques, col·leccions d'eines, gairebé la meitat de la Biblioteca) conduí gairebé en solitari la tasca arqueològica, limitada, és clar, pels seus pobríssims mitjans.

Una tercera rauxa es produeix l'any 1975. Després d'agunes dificultats que potser no és del cas detallar, es constituí una nova Junta presidida pel nou Director, Tomas Casañas. Una gran part de les iniciatives nasqué d'un nou grup de col·laboradors entusiastes que, de temps enrera treballava per a assolir una renovació de la institució: M. Crusafont i Sabater, Emili Julià, Pere Mañé, Francesc Morera i Albert Roig. Aviat s'hi afegiren altres persones: Cecília Llobet, Eulàlia Morral, etc. Seguí com a conservador Rafael Subirana, aviat, però, amargat per la incomprensió d'uns hiperprofessionals.

D'entre els elements de la Junta feren tasca apreciable sobretot, el propi

director, qui aportà el fons Casañas per a iniciar l'arxiu fotogràfic, Andreu Castells i Ramon Vall. A iniciativa de M. Crusafont i Sabaté, es reinicià la revista Arrahona, que ja no defallí més (som ara al núm. 14) i que fou la font de noves publicacions per a la biblioteca mercès als intercanvis que es promogueren. A. Roig fou qui proposà la represa d'excavacions, que es feren inicialment a St. Nicolau i que ha continuat després, sempre amb mitjans precaris, a St. Pau de Riusec. L'equip Castells-Morral-Roig sentà també les bases per a la documentació dels materials, bé que amb un sistema excessivament complex.

Un cop Subirana deixà el càrrec de conservador tornà a caure l'activitat que ell havia mantingut a nivell purament de salvament i amb gran esforç propi i llavors la Junta creà unes places de becari, de sis mesos de durada i amb la missió d'atendre-ho pràcticament tot. D'aquesta etapa n'han restat les reordenacions d'algunes sales amb criteris més didàctics, les exposicions temporals que abans no existien i un precari servei pedagògic dirigit a orientar les visites escolars.

Tal com comentarem més endavant, en tots aquests temps el Museu no atengué mai una part important de les missions que li corresponen. Excavacions importants (com per exemple la bòvila Madurell) anaren a mans d'altres institucions.

El Museu ni tant sols en portà el control, amb risc de que els materials anessin a altres institucions, podent haver restat a Sabadell.

D'altra banda, també aquesta tercera raixa, novament deguda a una acumulació de bona voluntat i sempre vista de lluny pel Municipi, va acabar perdent la seva força amb la dispersió de la major part de col·laboradors.

Paral·lelament sorgiren dues iniciatives museístiques: el Museu d'Art, discutible divisió del Museu de la Ciutat, i el Museu de Can Deu, interessant mostra del nostre món rural, iniciativa de la Caixa d'Estalvis. El previst Museu Tèxtil no ha passat de la fase de projecte.

2-Situació actual

Tal com hem vist, Sabadell compta avui amb quatre Museus i un projecte o embrió d'un, cinquè Museu. L'antic Museu de la Ciutat s'ha convertit en Museu d'Història, per bé que també hostatja una secció de Mineralogia. D'ell n'han sorgit, tot recollint els fons existents d'aquesta especialitat, un Institut Provincial de Paleontologia, un Museu d'Art i hi ha fons de maquinària magatzemats que permetrien la creació d'un Museu Tèxtil. A part existeix el Museu de Can Deu de la Caixa d'Estalvis, que ha estat creat independentment. Vegem-los separatament, tot aprofundint l'anàlisi en funció de les possibilitats d'actuació.

Institut Provincial de Paleontologia. Fou creat amb la intenció de que fos sobretot un centre d'investigació. Ben a desgrat dels seus dirigents, les dificultats de tota mena l'han deixat a mig camí entre aquest propòsit i el d'un Museu obert, sens complir plenament cap de les dues funcions. Ha servit, això

si, per a hostatjar l'ingent quantitat de materials paleontològics recollits per la zona Vallès-Penedès en un principi i d'altres molts altres punts després (Terol, Montsec, etc.) i com a punt de referència paleontològic. L'interès dels seus fons i l'apreciable projecció internacional que ha assolit mercès, tant a la tasca investigadora del seu creador com dels Cursets Internacionals de Paleontologia fan aconsellable de mantenir la seva alta projecció, tot intentant de establir-hi un lligam amb la ciutat i tot obrint l'exposició dels seus fons als nous mètodes didàctics que avui exigeix la museologia. Sembla que en un itinerari cronològic de la nostra història seria de desitjar una etapa primera del medi natural a l'Institut de Paleontologia, que compregués des de la mineralogia fins a l'aparició de l'home, tot mostrant les diferents etapes paleontològiques animals. Independentment caldria reforçar la seva vocació inicial de centre investigador de caràcter nacional i de projecció àmplia.

Museu de Can Deu. Podríem aplicar aquí conclusions semblants. El Museu de Can Deu resta al marge de la política museística de la Ciutat i és en total desconexió amb els altres museus. És molt possible que pogués establir-se una col·laboració per a recollir-hi l'aspecte rural no tant sols de Sabadell sinó de tot el Vallès tot intentant d'enllarçar-lo en el projecte comarcal del Museu d'Història que tot seguit exposarem.

Museu d'Història. Tal com veurem en l'apartat següent l'actual Museu d'Història no compleix gairebé cap de les funcions que li són pròpies. L'estructura actual, amb un becari i un conserge no permeten pas d'atendre la immensa demanda cultural d'una ciutat com la de Sabadell. Les excavacions resten abandonades o en mans d'entitats externes. Les poques que s'han fet tenen un lligam molt tènue amb el Museu, que no pot així garantir el dipòsit dels seus fons. La vigilància sobre possibles expolis no existeix, no hi ha política de recerca ni d'adquisicions, ja que no hi ha fons destinats a aquestes activitats. La biblioteca no és equipada per a documentar el material que conté ja que s'ha nodrit fins ara, exclusivament de les donacions. Les poques coses que hi funcionen (revista Arrahona, exposicions i cicles de conferències), depenen, en bona part, de la tradicional bona voluntat d'uns quants col·laboradors. Quan aquesta minva l'activitat en qüestió queda paralitzada.

Cal tenir present que, d'una banda no hi ha ja un grup de prohoms rendistes que pugui responsabilitzar-se (amb tots els inconvenients que poden imaginar-se) de la marxa del Museu i d'altra banda la demanda als Museus és avui molt més àmplia tant per la nova concepció dels Museus que exigeix la rotació dels materials i la dimensió didàctica sens oblidar la científica com per l'increment de població de Sabadell. Per a una Ciutat com l'actual l'estructura del Museu és completament insuficient. D'altra banda el servei pedagògic, confiat a dues persones que cobren per hores i sens cap garantia de continuïtat en el treball (com si la gent que treballa als Museus fos de categoria inferior a la dels altres serveis municipals) es veu desbordat per la demanda creixent de les escoles.

Pel que fa al muntatge actual, el Museu d'Història és a mig camí entre una exposició cronològica i una de seccions especialitzades, sofreix una gran manca d'espai i té gran quantitat de materials amb el risc de malmetre's en diferents magatzems que no tenen les mínimes condicions.

Museu d'Art. Novament hem de parlar del mig camí. La reconstrucció de la Casa Turull (no mancada de falsejaments ja que per exemple hi són absents els serveis com cuines, banys, etc., com si fossin vergonyants) conduí a una espècie de Museu Romàntic de poc relleu (comparem-lo amb la Casa Papiol de Vilanova p. ex.) i a un fons d'obres d'art no pas important. És particularment lamentable que hi manquin obres importants dels autors sabadellencs. El Museu té actualment molt poca projecció i només pot atreure visitants amb exposicions d'alt pressupost, com ara la darrera dels simbolistes.

Projectat Museu Tèxtil. Existeix en alguns impresos i en la ment d'algunes persones únicament. Materialment és constituït per un conjunt de màquines amuntegades en els vells Docks. La seva concepció especialitzada i com a Museu de caire tecnològic només tindria sentit amb un pressupost prou ampli com per a resultar il·lustratiu a escala nacional. Donat que aquest enfoc serà fet ja a Terrassa a la fàbrica Aimeric i Amat, cal trobar-li un altre camí.

3-Tasques que els hi corresponen

Vegem ara les tasques que idealment haurien d'acomplir els nostres Museus i en quins aspectes les realitzen actualment.

A. Acció Interna. Ordenació i documentació dels seus fons, sistemes de seguretat, documentació interior, increment dels fons, biblioteca de documentació dels seus fons.

La tònica general és de manca de fitxes dels materials, amb l'evident risc en cas de robatori i amb impossibilitat pràctica tant d'estudiar els materials com de disposar d'ells per a les exposicions temporals. Naturalment la realització de fitxes per peça exigeix una dedicació important de temps, consulta a especialistes, etc, dedicació que es va fent més important a mida que van ingressant nous materials. Hi ha legats ingressats al Museu que són íntactes i ni tan sols se sap què hi ha. No cal dir que amb aquestes condicions no es pot ni pensar en una política d'adquisicions. Resulta a més una responsabilitat evident acollir materials nous per anar a amuntegar-los en magatzems sense cap condició ambiental ni de seguretat. La documentació interna sol ésser inexistent o en gran desordre. Sistema de seguretat només en té el Museu d'Art. Les biblioteques són molt mancades.

B. Difusió. Cal entendre-la en dos sentits. Com a formació d'adults i com a complement pràctic i objectual de l'ensenyament escolar. De cara a les escoles hi ha el precari servei pedagògic que hem exposat abans. De cara als adults els Museus fan cursets especialitzats, dedicats fonamentalment

a un públic selecte i exposicions temporals que generalment tenen el mateix caire. Ens referim als Museus d'Història i d'Art, ja que el Paleontològic i el de Can Deu són mancats fins i tot d'aquesta projecció. Natutalment caldria d'una banda diversificar l'oferta, a fi de captar nous públics (en la línia del darrer **el món del nen**, del Museu d'Història) i de l'altra treure el Museu al carrer, per exemple tot muntant exposicions ambulants que poguessin recórrer locals de les Associacions de Veïns, centres culturals, etc. Un altre aspecte absolutament desatès és el de les consultes. Els Museus són mancats d'arxius que continguin informació sobre la pròpia institució, sobre el patrimoni arqueològic i artístic, sobre els artistes sabadellencs. De totes aquestes manques en pateix la pròpia ciutat que veu així mermada la seva projecció exterior i el seu pes en el país.

C. Projecció científica. Les exigències de l'actual didàctica museística fan que molts materials, abans amuntegats a les sales d'exposició, quedin ara relegats als magatzems. Aquest fet hauria d'exigir l'existència de magatzems ordenats, on poguessin treballar els estudiosos. Aquesta infraestructura és avui, com hem dit, inexistent. Això, que afecta la pròpia responsabilitat com a dipositaris d'objectes, en merma també la possibilitat de projecció en no tenir a mà els objectes la qual cosa en dificulta també l'estudi pels especialistes i la projecció científica en no poder ésser incorporats en els tractats especialitzats que elaboren els científics. En l'aspecte científic l'únic element existent són el Butlletí de l'Institut de Paleontologia i la revista Arrahona del Museu d'Història, Aquesta darrera no sempre disposa dels suficients originals conseqüència del poc treball científic que es realitza i de la dispersió de publicacions. Així, per exemple, tenim la "competència" de les monografies de la Bosch i Cardellach i la d'altres publicacions locals del Vallès, que sovint tampoc es poden sostenir. Tots aquests esforços es podrien recanalitzar vers una publicació comarcal de més volada, tal com proposarem més endavant.

D. Protecció del patrimoni. La millor protecció per a un lloc arqueològic, un cop descobert es la realització de l'excavació sistemàtica. No cal dir que en aquest aspecte hi ha moltíssim a fer sens moure'ns del terme de Sabadell. La mateixa vila romana d'Arrahona només fou excavada en molt petita part. A més d'aquesta actuació de tipus actiu cal referir-nos a la més passiva, però també fonamental de vetllar perquè no es malmetin, tant les possibles àrees arqueològiques que la casualitat pot descobrir com el patrimoni artístic, per cert ben migrat, que encara ens resta. Avui aquesta vigilància, que és impossible de realitzar sens un suport decidit del municipi (permisos d'obres, àrea d'Urbanisme, etc) resulta molt més necessària ja que les destruccions es poden realitzar en qüestió d'hores. No cal dir com n'és de difícil, per no dir impossible de fer aquestes tasques sens una base professional mínima. Les descobertes que es fan són vetllades com es pot per persones de bona voluntat que hi dediquen el

diumenge i el lleure, com si aquestes tasques no mereixessin, com qualsevol altra, el mínim recolzament. Cal dir amb tota cruesa que actualment no estem preparats per a afrontar cap descoberta important i que si aquesta es produís s'hauria d'encomanar (com en altres casos) a institucions foranes.

E. Projecció ciutadana. Les dimensions de Sabadell i els seus antecedents museístics permetrien, amb un mínim esforç de projectar la ciutat en els camps de la museologia, de la defensa del patrimoni i de la promoció de la comarca. Sabadell hauria d'esforçar-se en ésser el centre comarcal en aquest camp tenint com té totes les condicions i la major experiència. Sabadell podria ésser llavors present en els òrgans decisoris a nivell Museus en l'àmbit del país. Caldria també trobar la col·laboració amb la Universitat Autònoma i amb altres entitats. Podria ésser un centre de serveis museístics des del qual es prepararessin exposicions itinerants. Podria ésser un punt fort per a la revindicació del Vallès, amenaçada pel gegantisme barceloní. No cal dir que cap d'aquestes tasques és realitzada actualment.

4-Pla de futur

Sabadell és un ciutat greument amenaçada de despersionització. La proximitat i l'agressivitat de Barcelona i la taxa elevadíssima d'immigració són els principals factors que ho determinen. Només una tasca sostinguda en el terreny cultural dins la qual els Museus en són peça primordial, poden evitar aquesta despersionització així com la suburbanització de la nostra ciutat.

L'acció museística s'hauria d'orientar vers un pla vigorós i decidit, amb les característiques següents:

1. Dotació professional mínima dels Museus. Per al d'Història calen com a mínim dos conservadors i un especialista en difusió escolar, a més d'una persona a mitja jornada per a la Biblioteca. Aquesta darrera persona podria dedicar l'altra meitat de jornada al Museu d'Art que precisa, com a mínim d'un coordinador d'activitats i un difusor de cara a les escoles.
2. Coordinar l'actuació dels museus de la ciutat de cara a la representativitat de Sabadell i de cara a la difusió.
3. Orientar el Museu d'Història vers un centre comarcal de serveis museístics que coordinés la tasca arqueològica a nivell de comarca, amb una publicació d'àmbit comarcal sorgida de tots els centres actuals (evitant així la dispersió).
4. Orientar el Museu d'Art vers un centre d'activitats artístiques ciutadanes, apropant-se als artistes actuals i amb una vigorosa captació d'obra artística de categoria, sobretot sabadellenca i comarcal.

5. Donar cos a les biblioteques i arxius dels Museus d'Art i d'Història, completant els seus fons, designant àrees de consulta, fent una tasca de recopilació de dades i d'elements gràfics, etc.
6. Crear magatzems pròxims als Museus on es poguessin ordenar i estudiar després els materials. Fer una àmplia tasca de documentació, si calia amb un reforç extern inicial a fi de tenir documentats quan abans tots els fons dels Museus.
7. Crear un itinerari històric que s'iniciés amb l'estudi del medi natural (Inst. de Paleontologia), la línia històrica des del paleolític fins a l'època moderna, sempre a escala comarca (M. d'Història), amb les referències paral·leles del món rural (Can Deu) i l'especialització de la mostra del món dels artistes (M. d'Art). L'època contemporània caldria mostrar-la segons el projecte següent:
8. Creació d'un Museu de la Industrialització, amb un enfoc històric més que tecnològic, en col·laboració amb la Universitat Autònoma. Podria estudiar predominantment el procés d'industrialització a la comarca i, naturalment amb una elevada dosi del paper jugat per la Indústria Tèxtil. Seria un complement pràctic per a la Universitat, una forma de vinculació adient i un projecte estimable per les entitats sabadellenques.
9. Dinamització museística dels Museus de Can Deu i Paleontològic. Per a aquest darrer caldria també incidir en la necessitat de que arribés, d'altra banda a cobrir el paper de Centre d'Investigació que li correspon.

Aquest esborrany caldria que fos detallat en un Programa a Llarg Termini, del qual es podrien anar cobrint les etapes punt per punt, amb una coordinació dels centres museístics i sens malmetre esforços ni ésser sempre en mans de les il·lusions del moment o del caprici de les persones.

Creiem que Sabadell necessita i es mereix quelcom d'aquesta dimensió.